

Reikminių tyrimų temų pasiūlymai

PASIŪLYMAS DĖL REIKMINIŲ TYRIMŲ TEMOS

1. DUOMENYS APIE PATEIKĖJĄ

1.1. Institucijos pavadinimas	Aplinkos ministerija
1.2. Institucijos atstovas, įgaliotas spręsti su teikiamu temos pasiūlymu susijusius klausimus:	
pareigos	Patarėjas
vardas	Mindaugas
pavardė	Kirstukas
telefonas	+370 616 22482
el. paštas	mindaugas.kirstukas@am.lt

2. TEMOS PASIŪLYMO APRAŠYMAS

2.1. Temos pavadinimas

Natūralių ir pusiau natūralių pievų ir ganyklų atkūrimo galimybių ir metodikų studijos parengimas

2.3. Tyrimų trukmė

Tyrimų, reikalingų problemai išspręsti, trukmė 12 mėn.

2.5. Temos (problemos) svarba valstybei ir visuomenei

Aprašoma sprendžiama problema, nurodomos esminės jos priežastys, jei reikia, palyginant Lietuvos padėtį aptariamu klausimu su kitomis Europos Sąjungos valstybės narėmis, pateikiama informacija apie institucijos praktikoje kylančių problemų mastą, situacijos analizė; vadovaujantis turimais įrodymais ir duomenimis (kiekybiniais rodikliais) pagrindžiamas problemos aktualumas ir realus mokslu grįstų sprendimų poreikis (ne daugiau kaip 4000 spaudos ženklų)

Natūralios ir pusiau natūralios pievos ir ganyklos – tai pasaulyje vienos iš sparčiausiai nykstančių gamtinių ekosistemų, Lietuvoje – taip pat. Kasmet vis daugiau jų yra suariamos ar kitaip suardomos norint gauti didžiausią trumpalaikę finansinę naudą. Jų vietoje sėjamos žemės ūkio kultūros, kartais – sodinamas miškas. Nuo 2004 m. ūkininkų deklaruotų pievų plotų vidutiniškai sumažėja po 25 tūkstančius ha kasmet. Iš viso per paskutinįjį dešimtmetį kitomis žemės ūkio naudmenomis paversta 484 000 ha pievų. Nors Lietuva, stodama į Europos Sąjungą, įsipareigojo išsaugoti daugiametes pievas, t. y. jų plotas negalėjo sumažėti daugiau nei 5 %. Šis procentas dabar yra ženkliai viršytas. Drastiška daugiamečių žolynų transformacija nulėmė ir į Buveinių direktyvos I priedą įrašytų buveinių tipų itin prastą būklę: 2019 m. Buveinių direktyvos įgyvendinimo ataskaitoje nurodoma, jog iš 9 Lietuvoje sutinkamų žolynų buveinių tipų, dviejų būklė yra nepalanki-netinkama (U1 *unfavourable-inadequate*), o net 7-ų – nepalanki-bloga (U2 *unfavourable-bad*).

Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, turės įgyvendinti Gamtos atkūrimo reglamente, patvirtintame 2024 m. birželio 24 d., nustatytus tikslus, vienas iš kurių numato sausumos bioįvairovės atkūrimą, išsaugojimą ir geros būklės palaikymą. Su pievomis yra susiję daugybė gyvūnų ir augalų rūšių, kurioms dėl buveinių praradimo gresia išnykimas. Naujausio Europos įprastų paukščių gausos stebėsenos indekso duomenys rodo, kad ir toliau labiausiai nyksta būtent su pievomis ir kitomis atviro kraštovaizdžio buveinėmis susiję paukščiai. Nuolat mažėja ir įprastų kaimo paukščių populiacijų indeksas, visoje Europos Sąjungoje vieningai naudojamas kaip indikatorius vertinant agrarinio kraštovaizdžio pokyčius. Lietuvoje nuo 2000 metų, kurie laikomi baziniais, šis indeksas sumažėjo daugiau kaip dvigubai, 2024 m. jo reikšmė buvo 48,94 (2000 m. – 100). Mažėjant pievų yra prarandama vabzdžių apdulkintojų, kurie yra svarbūs užtikrinant žmonijos maisto išteklius, mitybinę bazę.

Pievos taip pat labai svarbios siekiant sušvelninti klimato kaitos procesą. Mokslininkų skaičiavimais, pievose yra sukaupta maždaug 12 % viso pasaulio anglies dvideginio (CO₂). Anglies sekvestracijos procesas pievose vyksta daugiausia dirvožemio sluoksnyje, kur anglis kaupiama augalų šaknyse, o vėliau sulaikoma humuso sluoksnyje.

Daugiametės pievos yra neatsiejama tipiško kaimiško kraštovaizdžio dalis Lietuvoje, jos teikia labai daug ir įvairių ekosisteminių paslaugų – tai ir biologinės įvairovės apsauga (jose aptinkama itin daug retų, nykstančių augalų ir gyvūnų rūšių), oro kokybės gerinimas, erozijos mažinimas ir anglies kaupimas, mikroklimato (temperatūros reguliavimo) ir drėgmės režimo palaikymas, augalų apdulkinimas, dirvožemio apsauga, natūrali kenkėjų kontrolė, kraštui būdingo kultūrinio kraštovaizdžio išsaugojimas, gyvulininkystės produkcija, rekreacija ir t.t.

Matydama pievų ir ganyklų išsaugojimo būtinybę, tiek Europos Sąjunga, tiek Lietuva remia pievų ir ganyklų išsaugojimą. Pievų ir ganyklų atkūrimo tikslai keliami strateginiuose tiek su biologinės įvairovės išsaugojimu, tiek su klimato kaitos švelninimu susijusiuose dokumentuose – Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano, patvirtinto 2025 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 151 „Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ 10.1.10. priemonės „Įteisinti specialų natūralių buveinių, kurios yra už Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ ar kitų saugomų teritorijų ribų, apsaugos ir atkūrimo režimą“.

Jei pievose vykdoma ūkinė veikla – jos ganomos arba šienaujamos – už tokią veiklą galima pretenduoti į valstybės išmokas. Jei privačiuose plotuose yra nustatytos itin vertingos pusiau natūralių pievų buveinės, tuomet už jų savanorišką saugojimą galima gauti papildomas išmokas. Tačiau nepaisant to, situacija nėra gera. Norint išsaugoti, palaikyti ar atkurti pievų ir ganyklų bioįvairovę, ir įgyvendinti Reglamente keliamus tikslus, reikia ekspertinio tyrimo ir jo pagrindu sukurtos Lietuvos sąlygomis geriausiai tinkančios bei praktiškai pritaikomos pievų ir ganyklų atkūrimo metodikos (metodų). Tyrimas apimtų metodų analizę, detalizuojant kokių techninių priemonių taikymas pievų ir ganyklų būklės pagerinimui ir (ar) atkūrimui būtų efektyviausias, kokius sėklų mišinius naudoti, siekiant atkurti pažeistas ar naujai įkurti sunaikintas pievų buveines, kokios taikytinos atkūrimo technologijos ir metodikos, pateikiant mokslinių publikacijų šia tema analizę bei kitų šalių praktiką apie naudojamą žolinių mišinių sudėtį, atsėjimo ir dirvos paruošimo reikalavimus, pateikti ekonominį vertinimą apie prarasto objekto atkūrimo kaštus bei pateikti atkūrimo stebėsenos ir efektyvumo vertinimo metodikos pasiūlymą. Taip pat pasiūlant atkurtų pievų stebėsenos modelį, kuris leistų vertinti metodų ir taikomų priemonių efektyvumą ilgalaikėje perspektyvoje.

2.6. Spręstini institucijos, teikiančios temos pasiūlymą, uždaviniai

Nurodoma, kokius uždavinius institucija tikisi išspręsti savo reguliavimo sferoje, pasinaudodama gautais tyrimų rezultatais, įsivertinama, kad uždaviniams išspręsti būtini moksliniai tyrimai, detalizuojamos tikslinės visuomenės grupės ir (ar) kiti naudos gavėjai, nurodoma, koks numatomas tokių sprendimų poveikis jiems (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Lietuva, kaip ir kitos ES valstybės narės, įgyvendinant ES Gamtos atkūrimo reglamentą iki 2026 m. rugsėjo 1 d. turės parengti Nacionalinį atkūrimo planą (toliau – NAP) bei pateikti ataskaitą apie Europos Bendrijos svarbos pievų (apimant ir ganyklas) buveinių būklę ir priemones gerai jų būklei palaikyti ar joms atkurti (ar įkurti iš naujo siekiant palankaus buveinių referencinio ploto, kaip numatyta Reglamente). Tuo tikslu būtini moksliniais tyrimais pagrįsti metodai ir priemonės, kurios galėtų veiksmingiausiai prisidėti prie šio reikalavimo/tikslo įgyvendinimo, pateikti argumentuotus ir moksliškai pagrįstus siūlymus dėl natūralių ir pusiau natūralių pievų ir ganyklų geros būklės išsaugojimo, palaikymo ar atkūrimo (įskaitant įkūrimą iš naujo). Siūlomos priemonės turi būti paremtos kitų šalių gerąja praktika bei galimybėmis jas adaptuoti Lietuvos sąlygomis, pateiktais ekonominiais šių priemonių įgyvendinimo, siekiant kiekybinių ir kokybinių rodiklių, kaštais.

2.7. Temos sąsajos su strateginiais valstybės dokumentais

Pateikiamos nuorodos į atitinkamus strateginius valstybės dokumentus, pridedami komentarai ir kita susijusi informacija (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Priemonė įtrauktą į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2025 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. [151](#) „Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ patvirtintą programos veiksmų planą, ši priemonė taip pat susijusi su 2024 m. birželio 24 d. priimto ir 2024 m. rugpjūčio 19 d. įsigaliojusio Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2024/1991, dėl gamtos atkūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2022/869 (toliau – Reglamentas) įgyvendinimu.

2.8.1. Pagrindžiama, kodėl problemą reikalinga spręsti skubiai

(ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Kaip buvo minėta, Lietuva įgyvendindama ES Gamtos atkūrimo reglamentą iki 2026-09-01 turi parengti Nacionalinio atkūrimo plano (toliau – NAP) projektą, kuriame turi numatyti priemones įgyvendinti Reglamento keliamus tikslus, vienas jų – pievų ir ganyklų buveinių geros būklės išsaugojimas ar jų atkūrimas (įskaitant įkūrimą iš naujo). Lietuva, kaip ir kitos valstybės narės, turės iki 2027 m. antros pusės pateikti Europos Komisijai galutinį NAP. Už Reglamento tikslų ir NAP numatytų priemonių įgyvendinimą valstybės narės pirmą kartą atsiskaitys Europos Komisijai 2028-06-30 ir vėliau periodiškai kas 3 metai. Atsižvelgus į tai, kad jau 2026-09-01 NAP projektas turi būti pateiktas Europos Komisijai peržiūrai, NAP rengimui ir informacijos teikimui būtų naudojamos šio tyrimo (analizės) rezultatai ir rekomendacijos, kurie būtų pateikti – Natūralių ir pusiau natūralių pievų ir ganyklų atkūrimo galimybių ir metodikų studijoje. **Reglamente pabrėžiama, kad NAP teikiami siūlymai privalo būti argumentuoti ir mokliškai pagrįsti.**

2.9. Laukiami reikminių tyrimų projekto rezultatai, nurodant rezultatų formą

Nurodoma, kokių rezultatų institucija tikisi iš projekto ir kokia forma šie rezultatai turėtų būti pateikti (studija, praktinės rekomendacijos, metodikos padėčiai tam tikroje srityje įvertinti ir prognozuoti, priemonės, modeliai, scenarijai, tinklai, naujos technologijos, nauji metodai ir pan.) (ne daugiau kaip 2000 spaudos ženklų)

Pasiūlyti veiksmingi ir perspektyvūs (tvarūs) metodai (metodikos), priemonės, siekiant atkurti natūralių ir pusiau natūralių pievų ir ganyklų biologines vertybes, aprašytas šių metodų taikymas (įgyvendinimas) skirtingomis sąlygomis, kartu pateiktas siūlomų metodų ir priemonių įgyvendinimo ekonominis vertinimas – kiek kainuotų pasiūlytas metodas ir priemonės, jų įgyvendinimo laikotarpis ir kokių kokybinių ir kiekybinių rezultatų juos įgyvendinus bus pasiekta. Pateikti alternatyvūs pasiūlymai ir aprašytos galimybės dėl kitų šalių taikomų metodų/priemonių adaptavimo vietos sąlygomis. Aprašyta kaip turėtų būti atliekama atkurtų pievų ir ganyklų stebėseną, kokie rodikliai, leidžiantys įvertinti metodų efektyvumą, turėtų būti stebimi.